

Dël „progresinių“

R.K.

2011.04.07

Kas yra progresinis mokestis?

- Socdemai, krikdemai, komentatorius K.Girnius ir pan. **vėl siūlo** įvesti „progresinius pajamų mokesčius“.
- **Problema** ta, kad visi jie painioja progresinį mokestį su progresiniu tarifu (žr. www.ekonomika.org, 2007.06.14: komentaras žurnalui "Veidas" "Painiava dėl "progresinių mokesčių""; 2008.11.05: straipsnis žurnalui "Valstybė" "Kaip reformuoti mokesčių sistemą?").
- **Mokestis gali būti progresinis ir neturėdamas mokesčio tarifo laiptų.**
- **Apibrėžimas:** **progresinis mokestis** yra tas, kuris iš didesnių pajamų asmens paima **didesnę dalį** mokesčio pavidalu, nei iš mažesnių pajamų asmens (žr. Joseph Stiglitz (2000), *Economics of Public Sector*; Paul Krugman (2009), *Economics*).

Kas yra progresinis mokestis? (2)

- **Nobelio premijos laureatai** Joseph Stiglitz ir Paul Krugman yra labiausiai cituojami ir įtakingiausi iš gyvų ekonomistų, todėl didesnių autoritetų ekonomikoje iš esmės nėra.
- Bet jų apibrėžimuose nėra nei žodžio apie mokesčių laiptus, siūlomus socdemų.
- Laiptai yra tik vienas iš būdų pasiekti mokesčio progresyvumą.

Pajamų mokesčio sistema LT

- Pajamų mokesčio apskaičiavimo formulė LT iki šiol buvo tokia: $T = t^*(W - NPD)$

kur

T – mokama mokesčio suma litais;

t – pajamų mokesčio tarifas;

W – darbo užmokestis „ant popieriaus“;

NPD – neapmokestinamas pajamų dydis.

- Iki 2009 m. pradžios LT galiojo tokia pajamų mokesčio formulė: $T = 0,24^*(W - 320)$

NPD diferencijavimo idėja

- R. K. (žr. www.ekonomika.org, 2008.11.05: straipsnis žurnalui "Valstybė" "**Kaip reformuoti mokesčių sistemą?**",) kritikavo šią formulę dėl to, kad NPD priklausė ir tiems žmonėms, kurie uždirba santykinai daug, todėl šiuos išteklius geriau permesti neturtingiems, diferencijuojant NPD pagal pajamas ir taip gerokai padidinant pajamų mokesčio sistemos progresyvumo laipsnį.
- 24% pajamų mokesčio tarifo siūliau nemažinti.
- Mano siūloma NPD formulė buvo ir yra tokia:

$$NPD = \max(0; 800 - 0,25 * (W - 800))$$

NPD diferencijavimo idėja sugadinimas

- Kitaip tariant, minimalią ar panašią algą gaunantys žmonės praktiškai iš viso nemokėtų pajamų mokesčio, ir visa tai būtų pasiekta su tais pačiais biudžeto ištekliais (mokestinėmis išlaidomis, ekonomistų žargonu), kurie prieš tai buvo švaistomi, suteikiant teisę į NPD net ir turtingiems žmonėms.
- Be to, toks mokesčių sumažinimas menkos kvalifikacijos žmonėms padėtų **paskatinti juos dirbti**, o ne gyventi iš pašalpų (plačiau žr. www.ekonomika.org, 2010.10.25: pasiūlymai LR Vyriausybei "**Kaip paskatinti dirbti menko našumo/kvalifikacijos bedarbius**").
- **Valdančioji koalicija priėmė šią idėją**, bet ją **sugadino** liberalių partnerių reikalavimas išskirti iš pajamų mokesčio 6% sveikatos draudimo mokestį.

Kaip sugadinta NPD diferencijavimo idėja?

- NPD diferencijavimo idėją sugadino 3 dalykai:
  - sveikatos draudimo mokestis neturi savo NPD;
  - pajamų mokesčio tarifas buvo sumažintas iki 21%;
  - mano siūlyta NPD formulė buvo pakeista į mažiau progresinę. FinMinas šitaip nutarė iš dalies neutralizuoti neigiamas pasekmes biudžetui dėl tarifo sumažinimo nuo 24% iki 21%.
- Koalicija labai didžiavosi šiuo pajamų mokesčio sumažinimu iki 21%, šį argumentą naudodavo atrėždama opozicijai dėl kitų mokesčių padidinimo.
- Tačiau, kaip gi de facto atrodė pajamų mokestis po šios „reformos“?

De facto pajamų mokestis dabar

- Nauja pajamų apmokestinimo sistema su 21% tarifu iš esmės tapo ekvivalentiška senajai – 24% tarifo ir nediferencijuoto NPD sistemai, nes **mokesčių skirtumas** nedaug uždirbantiems tesudarė vos **17,7 lito**.
- **Irodymas:**

Senoji sistema (iki 2009 m.)

$$T = 0,24(W - 320) = 0,24W - 76,8$$

De facto pajamų mokestis dabar (2)

Naujoji “sistema” (nuo 2009 m.)

$$NPD = \max(0; 470 - 0,2(W - 800))$$

Pajamų mokesčio tarifas: 0,15

Sveikatos draudimo mokesčio tarifas: 0,06

Pajamų mokesčiai uždirbantiems iki 3150 litų:

$$\begin{aligned} T &= 0,15[W - (470 - 0,2(W - 800))] + 0,06W \\ &= \mathbf{0,24W - 94,5} \end{aligned}$$

Uždirbantiems virš 3150 litų:

$$T = 0,15W + 0,06W = \mathbf{0,21W}$$

„Reformas“ pasekmės

- Valdantieji **tuščiai iššovė** *NPD* diferencijavimo šūvj:
  - pajamų mokesčio neturtingiems iš esmės nesumažino;
  - turtingiems sumažino (!) efektyvųjį pajamų mokestį nuo (beveik) 24% iki 21%;
  - pasunkino mokesčių administravimą ir buhalteriams, ir darbuotojams, perkeldami *NPD* apskaičiavimo ir galutinio „atsiskaitymo su valstybe“ prievolę mokesčių mokėtojams (ar ne per daug gavote *NPD*, turite spręsti pildydami deklaraciją). **Tokio *NPD* administravimo pokyčio tikrai nesiūliau**;
  - socdemų/krikdemų (K. Girniaus ir pan.) raginimai įvesti „progresinius mokesčius“ **nesiliovė**.

Ką siūlo socdemai?

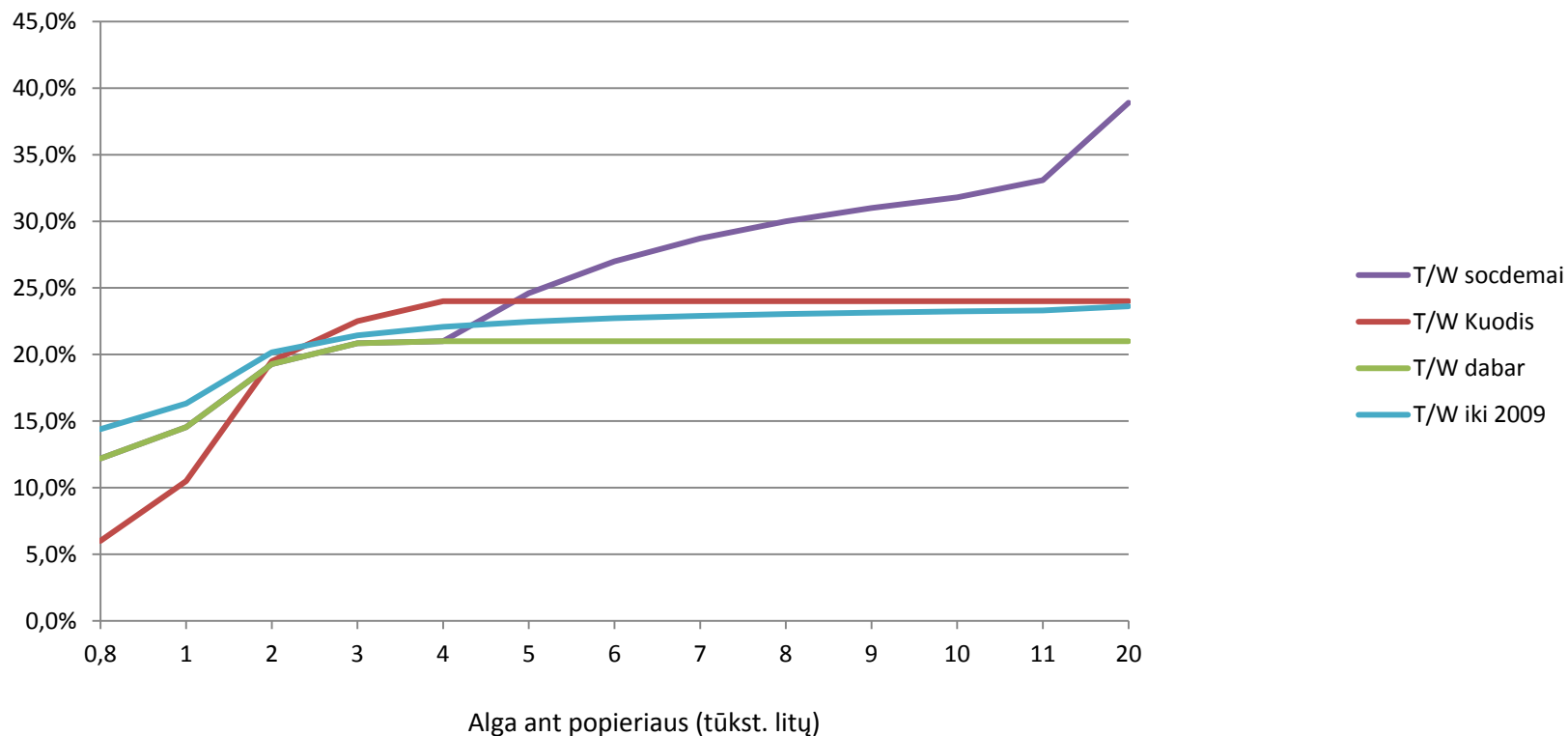
- Jie siūlo 3 mokesčio tarifo laiptus:
  - 15% pajamoms iki 4000 litų;
  - 33% pajamoms 4001-10 000 litų intervale;
  - 40% pajamoms virš 10 000 litų.
- Premjeras, atrodo, nelabai suprato, kaip veikia tokia laiptuota pajamų mokesčio sistema, tuo suteikdamas papildomų argumentų socdemams:

A.Kubilius: „Socialdemokratų siūlymas ties 4000 litų gaunamų pajamų padaryti mokesčių šuolį nuo 15 iki 33 procentų mano įsitikinimu nėra labai racionalus. Manau, kad per didelis skirtumas staiga pasidaro, reikia, tai 3900 uždirbsi mokėsi 15 procentų, o keturis tūkstančius uždirbdamas mokėsi jau 33 procentus.“ („A.Kubilius: Lietuvos mokesčių sistemai trūksta teisingumo“, 2011.03.31, <http://kauno.diena.lt/naujienos/ekonomika/a-kubilius-lietuvos-mokesciu-sistemai-truksta-teisingumo-342094>)

- Iš tikrųjų, jokie mokesčių šuolio socdemų projekte nėra (žr. kitą skaidrę).

Efektyvūs pajamų mokesčio tarifai (iki ir po 2009, R.K. 2008, socdemų 2011)

Efektyvusis pajamų
mokesčio tarifas

Ką matome grafike?

- **Socdemų variantas (violetinė linija)** žmonėms, uždirbantiems iki 4000 litų, siūlo palikti dabar veikiančią pajamų mokesčio (apimant sveikatos draudimo mokestį) sistemą – violetinė linija sutampa su žalia (dabartinė sistema) iki 4000 litų algos „ant popieriaus“, po to ji pradeda kilti į viršų, nes žmogus, didėjant algai ant popieriaus, palaipsniui pereina į didesnį mokesčio laiptelį.
- **R.K. 2008 metais siūlytas variantas (raudona linija) gerokai naudingesnis neturtingiems**, uždirbantiems 800 – 1500 litų.
- **Žalia linija** rodo, kad valdančioji koalicija kažkodėl gerokai labiau sumažino efektyvųjį pajamų mokestį daugiau uždirbantiems, nei mažiau uždirbantiems. Dar vienas koziris socdemams.

Kiek progresinė dabartinė sistema?

- Ankstesnio „progresinių mokesčių“ idėjos paūmėjimo metu **2007 metais bandžiau atkreipti dėmesį** į tai, kad, norint įvertinti mokesčių progresyvumo laipsnį, reikia žiūrėti į visą mokesčių sistemą, o ne tik į pajamų mokestį (žr. www.ekonomika.org, 2007.06.14: R.K. komentaras žurnalui "Veidas" "Painiava dėl "progresinių mokesčių"").
- Ir ką gi matome, pažiūrėję į sistemą, apimančią mokesčius „Sodrai“? Ir daug, ir mažai uždirbantys gaus **beveik vienodas, keliais šimtais besiskiriančias pensijas**, nes:
  - nėra „Sodros“ mokesčių „lubų“;
  - yra pensijų „grindys“ (650 litų) ir „lubos“;
  - bazinė pensija (V. Blinkevičiūtės politikos dėka) sudaro didelę dalį vidutinės pensijos.

Kiek progresinė dabartinė sistema? (2)

- Taigi, **„Sodros“ mokesčiai** (nes įmokų pensijai **tarifas net didesnis** už pajamų mokesčio tarifą) yra **didžiausias namų ūkių apmokestinimo progresiškumą lemiantis veiksnys.**
- Šitą **svarbų faktą** socdemų siūlomas variantas **ignoruoja.** Kokios to pasekmės? Daugiau uždirbantys, iš kurių **mokesčiais bus paimama vos ne 2/3 algos ant popieriaus,** ieškos variantų, kaip pajamas gauti ne darbo užmokesčio pavidalu. Estai ir latviai, turbūt, laukia nesulaukia kada galės „padėti“...
- Beje, o **kiek gi tų turtingųjų,** kuriuos galima šitaip „nupešti“? Iš kitos skaidrės matome, kad gaunančiųjų virš 5500 litų yra apie 3-4% darbuotojų. Šis skaičius po „progresinių įvedimo“ nebebus toks...

**Darbuotojų skaičius¹ šalies ūkio sektoriuose pagal bruto darbo užmokesčio dydį
2008–2010 m. spalio mėn. (procentais), www.stat.gov.lt**

	Metai	Darbuotojų skaičius pagal bruto darbo užmokesčio dydžio litais grupes								
		gavusiųjų MMA ir mažiau dalis	801–1000	1001– 1200	1201– 1500	1501– 2000	2001– 2500	2501– 3500	3501– 5500	5501 ir daugiau
Šalies ūkis										
Iš viso	2008	13,2	9,2	9,4	10,4	15,1	12,1	16,9	10,0	3,8
	2009	19,6	11,1	9,8	10,9	14,8	11,3	13,2	6,7	2,5
	2010	19,4	11,1	9,8	10,6	15,0	10,9	13,3	7,1	2,7
dirbusieji visą darbo laiką	2008	7,2	9,1	9,8	10,9	16,2	13,2	18,5	11,0	4,1
	2009	9,7	11,6	10,8	12,0	16,8	13,1	15,3	7,9	2,9
	2010	9,3	11,7	10,7	11,7	17,0	12,6	15,6	8,3	3,2
Valstybės sektorius										
Iš viso	2008	10,0	7,9	7,3	9,1	14,6	13,4	22,3	12,0	3,3
	2009	12,1	8,6	7,7	10,3	17,0	15,7	18,7	8,1	1,9
	2010	12,0	9,0	7,5	9,9	16,9	14,5	19,3	8,7	2,1
dirbusieji visą darbo laiką	2008	4,9	7,5	7,2	9,3	15,5	14,5	24,3	13,1	3,6
	2009	6,0	8,0	7,6	10,6	18,4	17,4	20,8	9,0	2,1
	2010	5,7	8,6	7,4	10,1	18,4	16,1	21,6	9,8	2,3
Privatusis sektorius										
Iš viso	2008	15,1	9,9	10,7	11,1	15,3	11,4	13,7	8,8	4,0
	2009	24,5	12,7	11,3	11,2	13,4	8,5	9,6	5,9	2,9
	2010	24,1	12,4	11,3	11,1	13,8	8,6	9,6	6,1	3,1
dirbusieji visą darbo laiką	2008	8,6	10,1	11,3	11,9	16,6	12,4	15,0	9,7	4,4
	2009	12,2	14,1	13,0	12,9	15,7	10,0	11,4	7,0	3,4
	2010	11,7	13,8	13,0	12,8	16,1	10,2	11,4	7,3	3,7

Vienas europarlamentaras kaip „progresinių“ katalizatorius: citatos

- **„A.Kubilius: Lietuvos mokesčių sistemai trūksta teisingumo“**, 2011.03.31, <http://kauno.diena.lt/naujienos/ekonomika/a-kubilius-lietuvos-mokesciu-sistemai-truksta-teisingumo-342094>: Andrius Kubilius pakartojo pavyzdį, kad praeitais metais **Viktoras Uspaskichas deklaravo uždirbęs virš aštuonių milijonų litų pajamų ir sumokėjo tik dešimt tūkstančių mokesčių**, ir pagal šiuo metu galiojančius įstatymus tai yra legalu ir teisėta. Tuo tarpu **Premjeras uždirbo iš atlyginimo virš šimto penkiasdešimt tūkstančių litų pajamų ir sumokėjo dvidešimt tūkstančių litų mokesčių**. „Manau, kad tai nėra teisinga, todėl socialdemokratų pasiūlymas – atsisakyti tokių išimčių ir apmokestinti iš palūkanų ar iš akcijų pardavimo gaunamas pajamas. Aš matau racijos, tai štai apie tai kalbėkim visų pirma. Nes Viktoras Uspaskichas iš tiesų gavo daug tokių pajamų, kurios iš viso nėra apmokestinamos“, – sakė A. Kubilius.

Europarlamentaro atsakymas

„Mokesčius aš moku nuo atlyginimo Briuselyje, tad jeigu premjeras ir Seimo pirmininkė šito dar nežino, pats laikas sužinoti. **Mano deklaracijoje nurodytos pajamos yra teisėtai gautos iš turto pardavimo.** 2011-02-23, www.uspaskich.eu

Kas yra pajamos Lietuvoje...?

- **Apskaitos teorija, apmokestinimo teorija** moko, kad **negalima painioti pajamų ir įplaukų, sąnaudų ir išlaidų**, nes tai yra skirtingi dalykai.
- Kaip rodo europarlamentaro pavyzdys, **Lietuvoje su sąvokomis elgiamasi atsainiai**. Pavyzdžiui, įplaukos iš turto pardavimo nebūtinai yra pajamos.
- Pavyzdžiui, jei koks tautietis parduotų savo turimus 100 eurų už 345 litus, tai nebūtų jo pajamos, o **turto formos pokytis**. Jei apmokestintume šį sandorį, jis, turbūt, būtų **pagrįstai nepatenkintas**.
- Todėl **apmokestinimo pagrindas turėtų būti turto prieaugis**, kuris gali atsirasti dėl:
  - **turto kiekio** padidėjimo;
  - turto realios (t.y. atsižvelgus į infliaciją) **vertės padidėjimo**.
- Jei europarlamentaras, kaip galima spėti, pardavė akcijas už pinigus (t.y. pakeitė turto formą), o tos akcijos per metus buvo pabrangusios nedaug, tai jis ir sumokėjo nedaug mokesčių.

Kas yra pajamos apmokestinimo teorijoje? Haig'o – Simons'o kriterijus

- Taigi, kas yra išsamus, **visaapimantis** (comprehensive) **pajamų apibrėžimas**, kuris galėtų būti naudojamas, kuriant praktines apmokestinimo sistemas?
- Juo yra vadinamasis **Haig'o – Simons'o apibrėžimas**, suformuluotas 1938 m. (žr. Simons, H.C. (1938), *Personal Income Taxation: the Definition of Income as a Problem of Fiscal Policy*, Chicago: University of Chicago Press).
- H-S pajamų apibrėžimas atspindi asmens **vartojimo potencialą** per mokestinį laikotarpį: **H-S pajamos = vartojimas + grynojo turto pokytis.**
- **H-S pajamos** apims **pinigines** pajamas, **natūrines** pajamas iš darbdavio ir paties savęs (tarkime, jei gyvenate nuosavame būste, sąlyginė renta bus jūsų apmokestinamos H-S pajamos), **nerealizuotą kapitalo pelną** ir realų turto padidėjimą...
- **Realios apmokestinimo sistemos nukrypsta nuo H-S pajamų idealo** įvairiais būdais (pavyzdžiui, neapmokestinama sąlyginė renta, apmokestinamas tik realizuotas kapitalo pelnas ir pan.), tačiau bent jau leidžia **nedaryti tokių vertinimo klaidų, kai turto pardavimas automatiškai laikomas pajamomis.**

IŠVADA

Apmokestinimo sistema yra vienas **atsakingiausių** valstybės veiklos barų: nuo šitų dalykų priklauso šalies konkurencingumas, mokestinės emigracijos mastai ir pan.

Todėl su **mokesčių reformomis reikia elgtis labai atsargiai**, pasiūlymus vertinti ne izoliuotai, o **sistemiškai**. Na ir, žinoma, bent jau tiksliai naudoti sąvokas.